

2000թ. հունվարի 25. Լույս տեսավ Երևանի հայազգիտական հետազոտությունների կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ» ժողովածուն՝ 17 հրատարակչական մամուլ ծավալով: Կենտրոնի հանրույթը այն նվիրել էր ԳԱԱ Դնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի 40-ամյակին: Ժողովածուն բացվում է հանդեսի անդրանիկ հատորի վերաբերյալ մի խումբ ամվանի հայազգետների շնորհավորանքի ջերմ խոսքերով, ամենադրական կարծիքներով ու իրատեսակեան գնահատանքով, նաև հետազայի անկեղծ բարեմադրություններով: Ակադեմիկոս Գ.Ջահուկյանը գրում է. «Անչափ ուրախ եմ, որ Գյումրիում սկսել է տպագրվել մի գիտական ամսագիր, որն իր հարուստ բովանդակությամբ և պատշաճ ձևավորումով պատիվ կրերի ցանկացած մայրաքաղաքային գիտահետազոտական օջախի: Երևանի նորաստեղծ հայազգիտական կենտրոնի համար սա հսկայական հաջողություն է»: «Ինձ մեծապես ուրախացնում է... որ այն լույս է տեսնում իմ սիրելի Գյումրիում, որ այնքան կարող է գիտական և մշակութային կյանքի ու մտքի հարստացման» (ակադեմիկոս Լ.Չախվերդյան), «այս դրժվարին պայմաններում սա գիտական սխրանք է՝ ի նպաստ հայազգիտության զարգացման» (պատմագիտության դոկտոր Ա. Քալանթարյան), «... որոշ հրապարակումներ հայազգիտության բնագավառում բոլորովին նոր խոսք են, ցանկանում են տեսնել հաջորդ համարները և» (ակադեմիկոս Գ.Դարիբջանյան): «Դանդաղած են,- գրում է բանասիրության դոկտոր Ս.Չարությունյանը,- այն կդառնա Երևանի հայազգիտական մտքի կազմակերպիչն ու նրա հասուն մակարդակի արտացոլման ճշմարիտ հայելին»:

Ժողովածուի 2-րդ հատորում տեղ են գտել ԳԱԱ ԵՊԿ կենտրոնի, Դնագիտության և ազգագրության, Արվեստի ինստիտուտների գիտաշխատողների (20), Երևանի պետական համալսարանի և Գյումրու մանկավարժական ինստիտուտի դասախոսների (4), նաև մեկ ֆրանսիացի գործընկերոջ գիտական հոդվածներ, հրապարակումներ և հաղորդումներ, որոնք զերազանցապես վերաբերում են Երևանին և արծարծում են նրա հարուստ պատմության, հնագիտության, վիճակագրության, մարդաբանության, բանահյուսության, ազգագրության, երաժշտական ու ճարտարապետական մշակույթի, էթնո-սոցիոլոգիական և այլ հիմնախնդիրներ: Դրապարակվել են հայերենագիտական, հուշագրական բնույթի, ինչպես նաև Սեծն Կոմիտասի ծննդյան 130-ամյակին նվիրված հոդվածներ և հաղորդումներ: Ժողովածուի 2-րդ հատորն ավարտվում է հրապարակված ողջ նյութի համառոտ անգլերեն ամփոփումով:

Դատորն իր ինքնատիպ կառուցվածքով և բովանդակությամբ կարևոր ներդրում կհանդիսանա շիրակազգիտության բնագավառում, Երևանը (և ոչ

միայն) ուսումնասիրող հայազգետները նրանում իրենց համար օգտակար ոչ քիչ նորություններ կըգտնեն: Դատորի հրատարակությունը կենտրոնն իրականացրել է իր աշխատակիցների նվիրատվություններով, մասամբ նաև՝ Արևելյան Եվրոպայի Կաթողիկե Դայոց առաջնորդ, Սբ. Ղազարի Դայկական Ակադեմիայի անդամ, Գերաշնորհ Դ. Ներսես արքեպիսկոպոս Տեր-Ներսեսյանի հովանավորությամբ:

2000թ. փետրվարի 14-ին ԵՊԿ Կենտրոնը և Երևանի պետ. կոնսերվատորիայի Գյումրու մասնաճյուղը համատեղ կազմակերպել էին Տեառնընդառաջի խորհրդանշական հանդիսություն: Ընթացքում ներկայացված որոշ տվորություններ, արարողություններ արտացոլում էին ծեսի հետ կապված ժողովրդական պատկերացումները: Դանդիսության ժամանակ հնչած բանահյուսական կատարումներն ունեին ընդգծված ծիսական խորհուրդ: Կատարվեց նաև ծիսական խարույկի արարողություն՝ ավանդական երգ-երաժշտության ուղեկցությամբ: Դանդիսությանը մասնակցեցին բազմաթիվ հյուրեր, ուսանողներ, որոնք նաև կատարվածի գործուն մասնակիցներն էին:

2000 թ. մարտի 17-ին ԳԱԱ ԵՊԿ կենտրոնի նախածեռնությամբ Գյումրիում կազմակերպվեց գիտական սեմինար, որտեղ «Մշակույթ և քաղաքակրթություն հասկացությունները արդի գիտության մեջ» զեկուցումով հանդես եկավ պ.գ.թ., ԴԳԱԱ Դնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի գիտաշխատող, «Ոստան» էթնոմշակութաբանական հետազոտությունների կենտրոնի նախագահ Յու.Սկրտունյանը: Սեմինարը մեծ հետաքրքրություն էր առաջացրել Գյումրու գիտական հասարակության և ուսանողության շրջանում: Գիտական սեմինարի աշխատանքներին իրենց մասնակցությունը բերեցին նաև ԴԳԱԱ Դնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի տնօրեն պ.գ.դ. Ա. Քալանթարյանը, ԵՊԿ ազգագրության ամբիոնի վարիչ, պ.գ.թ. Դ.Խառատյանը, ազգաբաններ, պատմագիտության թեկնածուներ Կ.Սեդրոսյանը, Ա.Թադևոսյանը և այլք:

Ընտրված թեման չափազանց արդիական է հումանիտար գիտություններով և հատկապես պատմագիտությամբ զբաղվողների համար: Բանախոսը մշակութաբանության բնագավառում հայտնի հետազոտողներից է և քաջատեղյակ է քաղաքակրթական ու մշակութաբանական ժամանակակից տեսական հիմնախնդիրներին: Ներկայացնելով քաղաքակրթության մարքսիստական ֆորմացիոն տեսության համեմատությունը ժամանակակից մոտեցումների հետ, Յու.Սկրտունյանը մասնավորապես նշեց, որ այժմ անհրաժեշտ է գիտական ուսումնասիրություններ կատարելիս և տիպաբանական մոդելները մշակելիս հենվել քաղաքակրթական մոտեցումների վրա: Քաղաքակրթական մոդելի հիմքը մարդն է, որը կերտում է այն ի տարբերություն ֆորմացիաների, որտեղ գլխավորը նյութական զարգացման փուլերի հաջորդականությունն է:

Արդի գիտությունը քաղաքակրթության ներ-
սում առանձնացնում է հետևյալ շերտերը.

1. Սարդը ընտանիքում. նրա ընդունակություն-
ները, կարողությունները, գիտելիքները, կամքը՝
հատկապես իշխելը, որ հնարավորություն են տալիս
գործել և ստեղծագործել,
2. Արտադրության տեխնոլոգիական եղանակ-
ները, տեխնիկական հնարանքները,
3. Արտադրության տնտեսական եղանակը (սե-
փականություն ձևերը, փոխանակում, բաշխում),
4. Սոցիալ-քաղաքական կարգը (սոցիալական
հարաբերություններ, էթնիկ հարաբերություններ,
քաղաքական և իրավական կապեր),
5. Հասարակական գիտակցություն (հոգևոր աշ-
խարհ, գիտություն, կրթություն, բարոյականու-
թյուն, գաղափարախոսություն և կրոն, մենթալի-
տետ),
6. Բնական և էթնոմշակութային միջավայրեր:
Այնուհետև բանախոսը տիպաբանեց քաղա-
քակրթություններն ու առանձնացրեց դրանց
տարբերությունները.
1. Նեոլիթի քաղաքակրթություն-անցում արտա-
դրող տնտեսածևի,
2. Վաղ ստրկատիրական քաղաքակրթություն,
3. Անտիկ քաղաքակրթություն,
4. Վաղ ֆեոդալական քաղաքակրթություն,
5. Նախաինդուստրիալ քաղաքակրթություն,
6. Ինդուստրիալ քաղաքակրթություն,
7. 1970-ական թ.թ. հետինդուստրիալ քաղաքա-
կրթություն:

Բացի վերը բերված տիպաբանական համա-
կարգից գոյություն ունի նաև այլ մոտեցում.

1. Քաղաքակրթության բնական տիպ-յուրացնող
տնտեսածև,
2. Արևելյան քաղաքակրթություն-որոշակի կեն-
սածև՝ խարիզմատիկ կուլեկտիվիզմ, պետությունն
իշխում է հասարակության վրա, մշակութային
զարգացումն ընթանում է դանդաղ,
3. Արևմտյան քաղաքակրթություն-արժեքների
այն համակարգը, որին բնորոշ է շուկայական
տնտեսության զարգացումը, ինդուստրիալ հա-
սարակությունը, մարդու ազատությունն ու ինդի-
վիդուալիզմը:

Ձեկուցումից հետո սկսվեց մտքերի աշխույժ
փոխանակություն, որին մասնակցեցին Գյումրու
մտավորականության և բուհական ուսանողու-
թյան ներկայացուցիչներ:

2000թ. ապրիլի 23-ին ԵՊԿ կենտրոնը
երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսեր-
վատորիայի Գյումրու մասնաճյուղի հետ համա-
տեղ, Արվեստների Ակադեմիայի դահլիճում կազ-
մակերպել էր հանդիսություն, նվիրված Ար. Ջա-
տիկի տոնին: Ներդաշնակ միասնության մեջ
ներկայացվեց տոնի ծիսական ընդհանուր պատ-
կերը ժողովրդական հավատալիքներից, մինչև՝
քրիստոնեական սրբազան խորհուրդը: Ջատկա-
կան ձվերի կոմպոզիցիաներով զարդարված
դահլիճում հոգևոր խոսքով հանդես եկավ Երա-
կի թեմի առաջնորդական տեղապահ, ծայրա-
գույն վարդապետ Մ.Աջապահյանը, ապա հաջոր-
դեցին Դարության տաղերի և շարականների կա-
տարումներ:

Տոնի ժողովրդական նկարագիրը ներկայաց-
վեց ծիսական պարերով ու երգերով, ուտեստ-
ների և այլ հավատալիքների ներդաշնակ միաս-
նականությամբ: Հանդիսությունը եզրափակվեց

զատկական խաղերով: Հանդիսության ազգային
ճշգրիտ նկարագրի ստեղծմանը աջակցել էր
հմուտ ազգագրագետ Ժ.Խաչատրյանը:

Բացի ԵՊԿ կենտրոնի աշխատակիցներից և
կոնսերվատորիայի ուսանողներից դահլիճում
ներկա էին նաև քաղաքի այլ բուհերի և ուսում-
նական հաստատությունների սովորողներ, որոնց
անմիջական մասնակցությունն ու բուռն արժա-
զանքը համահունչ էր օրվա խորհրդին:

Հանդիսության բուն նպատակը ազգային հնա-
վանդ տոնի կենսունակության հաստատումն էր:

Ապրիլի 28-ին
Գյումրին մեծ շուքով
նշեց հայ մեծանուն
լեզվաբան, Դր. Աճառ-
յանի անվան լեզվա-
բանության ինստի-
տուտի տնօրեն, գի-
տության վաստակա-
վոր գործիչ, «Ար. Մես-
րոպ Մաշտոցի շքա-
նշանի»ասպետ, ք.գ.դ.
պրոֆեսոր, ակադեմի-
կոս Վևորգ Ջահուկյա-
նի ծննդյան 80 և գի-
տա - մանկավարժա-
կան գործունեության
55 ամյակը:

Մեծարանքի հանդիսությանը, որի կազմակերպի-
չը Երևանի հայագիտական հետազոտությունների
կենտրոնն էր, մասնակցում էին Գյումրու և
Երևանի մարզի գիտության, մշակութի, կրթու-
թյան և այլ բնագավառների բազմաթիվ ներկայա-
ցուցիչներ, հոգևոր գործիչներ, անվանի հայա-
գետների մի մեծ խումբ երևանից՝ Գիտություն-
ների ազգային ակադեմիայի փոխ-պրեզիդենտ
Վ.Բարխուդարյանի զբոսավորությամբ, Գյումրու
բուհերի հարյուրավոր ուսանողներ, մեծաթիվ
մտավորականներ:

Հանդիսությունը ներածական խոսքով բացեց
ԵՊԿ կենտրոնի տնօրեն Ս.Հայրապետյանը: «Ինչ-
քան էլ ելած է գյումրեցու սիրտը և հոգին՝ վիրա-
վոր, -իր խոսքում նշեց նա, -սակայն գիտության ու
մշակութի նկատմամբ նրա սերն առաջվա մնա-
նականաս է, նվիրումը՝ անմնացորդ , և այդ սերն
է, որ այստեղ է բերել այսքան մարդկանց՝ իրենց
երախտիքի խոսքն ասելու մի անձնավորության,
որի ողջ կյանքը անմնացորդ նվիրում է հայրե-
նական գիտությանը, իսկ վաստակը այն համ-
ընդհանուր սերն ու հարգանքն է, որ արժանիորեն
վայելում է այսօր հայագիտության մեծ երախտա-
վորն ու անխոց մշակը»: Ապա նա անդրադար-
ձավ այն ծանրակշիռ գիտական ձեռքբերում-
ներին, որ ունի համաշխարհային ճանաչման
արժանացած հայ լեզվաբանը ոչ միայն հայերե-
նագիտության, այլև ընդհանուր լեզվաբանական
արդի մի շարք հիմնախնդիրների լուծման մեջ:
Վերջում բոլոր գյումրեցիների անունից, «իսկ
Գյումրին մեզ շատ-շատերն են սիրում,
մաղթում են քաջառողջություն, որպեսզի Ձեր
բարի սիրտը, ուսանելի աշխատասիրությունն ու
սաստուգ պարզակված տաղանդը նոր արժեքա-
վոր և մնայուն երկասիրություններ պարգևեն
մեզ»,—ասաց զեկուցողը:

եկեղեցու Մեծի Պահոց շրջանի ծխական երաժշտության բնորոշիչները» (մայիս), «Շիրակի միջնադարյան երաժշտությունը ըստ պատմական աղբյուրների» (սեպտեմբեր), ալ. գիտաշխատող Դանազասյ խաչատրյանի «Բենիամինի անտիկ բնակավայրի առաջին տեղամասի մոնումենտալ կառույցի պորտալը» (հոկտեմբեր), գիտաշխատող Լարիսա Եզանյանի «Բենիամինի անտիկ դամբարանադաշտի պեղումները» (հոկտեմբեր), գիտաշխատող Արտաշես Բոյաջյանի «Լենինականի սոցիալ-տնտեսական տարածքային կազմակերպումը 1920-60-ական թթ.» (դեկտեմբեր), Արաքս Մարգարյանի «Գեղարվեստական գրականությունը որպես ազգագրական սկզբնաղբյուր» (դեկտեմբեր) և այլ գիտական հանգամանալի զեկուցումներն ու հաղորդումները:

2000 թ. նոյեմբերի 13-ին Գյումրու մանկավարժական ինստիտուտում անցկացվեցին Գյումրու քաղաքապետարանի, ԳՀԱ Պատմության ինստիտուտի, ՊՄԻ սպորտային մանկավարժության և պատմության ամբիոնների համատեղ նախաձեռնած «Պատմական հիշողություն և ազգային գաղափարախոսություն» թեմայով գիտական ընթերցումները: Պատմական ճշմարտության վերականգնման, պատմության մեջ եղած բացթողումների վերացման անհրաժեշտությունը, հայրենիքին իրենց գործով ու կյանքով անձնուրաց ծառայած մարդկանց արժանին մատուցելու կարևորությունն էին պայմանավորել այս միջոցառման անցկացումը, որը նպատակ էր հետապնդում համեստ մի ներդրում ունենալ ազգային գաղափարախոսության ձևավորման գործում:

Գիտական ընթերցումներին նախորդել էին կազմակերպական և գիտահավաքչական աշխատանքներ, որոնց նախաձեռնողը դարձավ ՊՄԻ սպորտային մանկավարժության ամբիոնի վարիչ, դոցենտ Ռ.Պապոյանը, որը երկար տարիներ զբաղվում է Գյումրու հետ սերտորեն առնչված մի շարք նշանավոր գործիչների մասին նյութերի հավաքմամբ: «Կումայրի» քաղաքային թերթի 2000թ. թիվ. 23-ում լույս տեսավ Ռ.Պապոյանի «Բաց նամակ Գյումրու քաղաքապետ Վարդան Ղուկասյանին» թղթակցությունը, որտեղ արժևորվում էր նշանավոր հայրորդներ Պաղվալի Վաղոյի (Վաղարշակ Սինասյան), Նիկոլայ Ղորղանովի, Դովհաննես Մազմանովի և Վահան Զերազի գործունեությունը՝ առաջարկում հավերժացնել նրանց հիշատակը: Ռ.Պապոյանի հողվածին արձագանքեցին նաև ծագումով գյումրեցի մի շարք նշանավոր մտավորականներ (ԳՀ ՊԱ ակադեմիկոս Ս.Ֆամբարձումյանը, պրոֆեսորներ Ֆ.Ղազարյանը, Է.Սահակյանը, Է.Էլբակյանը, և այլոք) և ՊՄԻ պատմության ամբիոնը: Քաղաքապետարանին կից ստեղծվեց «Հիշողություն» պատմա-շակութային հանձնաժողով, որի անդամները ԳՀ թանգարաններում և արխիվներում գիտական պրպտումներ կատարեցին: Մասնագիտական օժանդակության խնդրանքով հանձնաժողովը դիմեց ԳՀ ՊԱ Պատմության ինստիտուտին, ԵՊՀ համապատասխան ֆակուլտետներին, Գյումրու քաղաքապետի հրամանով պատրաստվեցին հուշատախտակներ և գիտական ընթերցումների բացման օրը ամրացվեցին այն տների

պատերին, որտեղ սպրել էին ազգային նշանավոր այս գործիչները:

Գիտական ընթերցումներում ողջույնի խոսքով հանդես եկան Գյումրու քաղաքապետ Վ.Ղուկասյանը և ՊՄԻ ռեկտոր պրոֆեսոր Գ.Պարությունյանը, որոնք կարևորեցին միջոցառման գիտական և հասարակական հնչեղությունը՝ շեշտելով ազգային գաղափարախոսության ձևավորման գործում նմանատիպ միջոցառումների անհրաժեշտությունը: ՊՄԻ պատմության ամբիոնի վարիչ՝ դոցենտ Ե. Վարդանյանն իր բացման խոսքում մասնավորապես նշեց, որ. «Արդի հայկական պետականության կայացումը տեղի է ունենում հասարակական-քաղաքական արժեքների և գաղափարների գերբարդ վերարժեքավորման պայմաններում: Խախտվել է սերունդների պատմական հաջորդականությունը, կորսվում են ազգային ճշմարիտ արժեքները և տեղի է ունենում մեր ազգային հոգեկերտվածքին անհարիր ապակողմնորոշում, որն առաջին հերթին բացասաբար է անդրադառնում աճող սերունդի դաստիարակության վրա»:

ԳՀ ՊԱ Պատմության ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս Գ.Ավետիսյանը «Ն.Ղորղանյանի ռազմաքաղաքական գործունեությունը» զեկուցման սկզբում բարձր գնահատեց «Հիշողություն» պատմաշակութային հանձնաժողովի նախաձեռնությունը, հատկապես ընդգծելով թեմայի ճիշտ ու ժամանակին ընտրությունը. «...Սեր գյումրեցի գործընկերները ճիշտ են դրել հարցը, որովհետև առանց պատմական հիշողության չի կարող լինել ազգային գաղափարախոսություն, և այդ միասնությանը պետք է լինի, որպեսզի կարողանանք հասկանալ, թե որտեղից է ինչու ենք եկել, ուր է ինչու՞ ենք գնում»: Այնուհետև, անվանի պատմաբանը հանգամանալիորեն ներկայացրեց Ղորղանյանների ազգատոհմի պատմությունը, որն սկսվում է դեռևս XVIII դարի կեսերից, խոսեց ռուսական բանակում նրանց գրաված բարձր դիրքի, քաջության և ազգանվեր գործունեության մասին:

«Դայոց ազգային բանակը 1918-1920 թ.թ.» զեկուցմամբ հանդես եկավ ԳՀ ՊԱ Պատմության ինստիտուտի գիտաշխատող պ.գ.թ. Ս.Վարապետյանը, որն ընդհանուր գծերով բնութագրեց հայոց ազգային բանակի կայացումն ու հրամանատարական կազմի ձևավորումը, նշելով, որ «...մոտավոր հաշվարկներով, ԳՀ բանակում 1918-1920թթ. ծառայել են 20-ից ավելի գեներալներ, 60-ից ավելի գնդապետներ, 2000 սպաներ: Դրանք բոլորն էլ ռուսական զինվորական ուսումնարաններ, ակադեմիաներ ավարտած կադրեր էին և ունեին մարտական հարուստ փորձ»:

ԳՀ ՊԱ Պատմության ինստիտուտի փոխտնօրեն, պ.գ.թ. Ա.Սելբոնյանն իր ելույթում անդրադարձավ հայոց ազգային խորհրդանիշերի, բանակի և պետականության պաշտամունքի խրմուղիներին՝ հատկապես պատմական հիշողության և ազգային գաղափարախոսության տեսանկյուններից:

«Սկառուտապետ Վ.Զերազի որբախնամ գործունեությունը Ալեքսանդրապոլում» հաղորդմամբ հանդես եկավ ՊՄԻ սպորտային մանկավարժության ամբիոնի վարիչ, դոցենտ Ռ.Պապոյանը, որը ներկայացրեց հայ սկառուտական շարժման հիմնադիր Վ.Զերազի արգասաբեր աշխատանքը քաղաքի որբանոցներում: Հատկապես շեշտվեց նրա կողմից մանկավարժական և մարմնակրթական դաստիարակության առաջադեմ մեթոդների և

սկաուտական «բարձագիր-բարձրացրու» կարգախոսի արդյունավետ կիրառությունը:

Բանասիրության դոկտոր Գ.Յակոբջանյանը «Պաղվախի Վաղոն հայ ազատագրական շարժման գործիչ» թեմայով զեկուցման մեջ անդրադարձավ Վաղարշակ Մինասյանի սխրամքին և կարծատև կյանքի դրվագներին՝ մեջբերելով հատվածներ իր հեղինակած վեպից:

ԳՄԻ պատմության ամբիոնի դասախոս Ա.Լիկողոսյանը «Ալեքսպոլը և հայ ազատագրական շարժումը XX դարի սկզբին» զեկուցման մեջ կանգ առավ հիշյալ ժամանակաշրջանում Ալեքսանդրապոլում ձևավորված ազատագրական և թեոսոֆիական խմբակների փոխգործունեության և դրանցում մեծ ավանդ ունեցող գործիչներ Գարեգին Խաճակի, Գեորգի Գյուրջիևի և այլոց ազգանվեր գործունեության վրա:

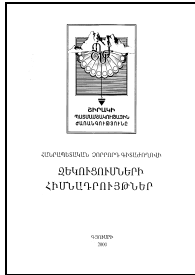
ԳՄԻ պատմության ամբիոնի դասախոս, ՇՀԳԿ գիտաշխատող Գ.Աղանյանն անդրադարձավ հայ մշակավոր զորապետեր Դանիել և Պողոս Բեկ-Փիրումյանների կյանքի այլաբարձական շրջանի մանրամասներին և նորահայտ փաստերին:

Բանասեր-ազգագրագետ, վաստակավոր ուսուցիչ Գ. Իկիլիկյանը ներկայացրեց տարիների ընթացքում իր կողմից հավաքված արժեքավոր նյութերը գնդապետ Գ. Սազմանովի կյանքի և ռազմական գործունեության վերաբերյալ:

ԳԳ ԳԱԱ Պատմության ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս Գ.Ավետիսյանն առաջարկեց «Հիշողություն» պատմաշակութային հանձնաժողովին շարունակել նման գիտական ընթերցումների կազմակերպումը՝ դարձնելով դրանք ավանդական:

2000թ նոյեմբերի 17-19-ին Գյումրիում Արվեստների ինստիտուտի հյուրընկալ հարկի տակ գումարվեց «Շիրակի պատմաշակութային ժառանգությունը» հանրապետական չորրորդ գիտաժողովը, որի կազմակերպիչը ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնն էր:

Գիտաժողովի կազմակերպումը հովանավորել էին Շիրակի մարզպետարանը, Հայ Առաքելական եկեղեցու Շիրակի հոգևոր թեմի և Արևելյան եվրոպայի Կաթողիկե Հայոց եկեղեցու առաջնորդարանները, մասնավոր ձեռնարկություններ և անհատ անձինք:

Արդեն ավանդական դարձած, երկու տարին մեկ գումարվող և հայազետների լայն շրջանում պատշաճ հեղինակություն ու բարի համբավ ունեցող այս մեծամասշտաբ հայագիտական ստուգատեսը ծնունդ առավ 1994թ. Շիրակի երկրա - գիտական թանգարանի երիտասարդ գիտաշխատողների անմիջական ջանքերով: Մասնակցեցին շուրջ 100 գիտնականներ և պատվավոր հյուրեր, իսկ ներկայացված 55 հաղորդումներում ամփոփված էին պատմական գավառին նվիրված հայագիտական նորագույն հետազոտությունների արդյունքները:

1996թ կայացած երկրորդ գիտաժողովն առավել ներկայացուցչական էր. 75 զեկուցումներով գիտական գնահատանքի արժանացան 1994-1996 թ. ընթացքում Շիրակի հին ու նոր պատմու-

թյան, հնագիտության, ճարտարապետության ու արվեստների և հայագիտության այլ ոլորտներում Հայաստանում կատարված ուսումնասիրությունները: Բացահայտելով մարզում հայագիտական հետազոտությունների արդի մակարդակը, տեղի գիտական ներուժի իրական հնարավորությունները՝ այս գիտաժողովները նաև նպաստեցին 1997թ. աշնանը Գյումրիում ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի ստեղծմանը, որն էլ ստանձնեց հաջորդ գիտաժողովների կազմակերպման պատասխանատվությունը:

ՇՊՄԺ հանրապետական երրորդ գիտաժողովը գումարվեց 1998թ. և ի մի բերեց հետադեռյալ տասնամյակի ընթացքում Շիրակի հոգևոր և նյութական մշակույթի մասունքների ուսումնասիրությունների արդյունքները: Այն խիստ ներկայացուցչական էր (60-ից ավելի գիտական զեկուցումներ և բազմաթիվ հյուրեր) և ակնառու երեկույթ ոչ միայն Գյումրու գիտական ու մշակութային կյանքում:

Չորրորդ հանրապետական գիտաժողովը (2000թ նոյեմբեր) կոչված էր հանրագումարելու Շիրակին վերաբերող վերջին տարիների հայագիտական ձեռքբերումները մեր երկրում, ինչպես նաև հստակեցնելու նման հետազոտությունների հիմնական ուղղությունները 21-րդ դարաշեմին և նպաստելու գիտահետազոտական համալիր ծրարագրի մշակմանը:

Կազմհանձնաժողովին, հաջողվեց լավագույնս նախապատրաստվել այդ կարևոր գիտական ստուգատեսին, մշակել և գիտաժողովի օրերին իրագործել ոչ միայն գիտական, այլև ծանաչողական-մասսայական հետաքրքիր միջոցառումներ, լուծել մասնակիցների և հյուրերի սննդի և հանգստի բոլոր խնդիրները, ինչպես նաև նախապես հրատարակել գիտաժողովին ներկայացված աշխատանքների համահավաք ժողովածուն, ուր տեղ են գտել ԳԱԱ ՇՀԳ կենտրոնի, Հնագիտության և ազգագրության, Պատմության, Արևելագիտության ինստիտուտների, Երևանի պետական և ճարտարապետաշինարարական, Գյումրու «Պողոթես» համալսարանների, Երևանի կինոյի և թատրոնի ինստիտուտի Գյումրու մասնաճյուղի, Գյումրու մանկավարժական ինստիտուտի, Հայկական հուշարձանների համահավաքի խմբագրության, ճարտարապետության ազգային թանգարան-ինստիտուտի, Գյումրու «Կուճարի» արգելոց-թանգարանի, Շիրակի երկրագիտական թանգարանի գիտաշխատողների ավելի քան 50 զեկուցումների ամփոփ հիմնադրույթները:

ՇՊՄԺ հանրապետական չորրորդ գիտաժողովն բացեցին համանախագահներ՝ Շիրակի մարզպետ Ֆ.Փիրումյանը և Հայ Առաքելական եկեղեցու Շիրակի հոգևոր թեմի առաջնորդական տեղապահ, ծայրագույն վարդապետ Մ.Աջապահյանը, մասնակիցներին ողջունեցին և արգասավոր աշխատանք մաղթեցին ԳՄԻ տնօրեն, պատմագիտության դոկտոր Ա.Քալանթարյանը, ՇՀԳ կենտրոնի գիտքարտուղար Գ.Խաչատրյանը և ուրիշներ: Այս գիտաժողովը երեք օր աշխատեց մի քանի մասնաճյուղերով՝ զեկուցումների ունկնդրումն ու բուռն քննարկումները ընդմիջելով նաև մարզի տարածքում պատմական, հնագիտական, ազգագրական հուշարձանների (Մարմաշենի վանական համալիր, Բենիամինի անտիկ դամբարանադաշտ և այլն) այցելություններով:

Գիտաժողովի շրջանակներում կայացավ նաև նրա մասնակիցների, Գյումու մտավորականության ու ԶԼՄ-ներկայացուցիչների համատեղ «կլոր սեղան», որտեղ քննարկվեցին քաղաքում մշակույթի պահպանման, գիտության կազմակերպման, երիտասարդության առօրյայի, կյանքի ծանրագույն պայմաններով թելադրված արտագաղթի և այլ հարցեր: Գիտաժողովի հյուրերի և մասնակիցների մի մեծ խումբ հյուրընկալվեց Շիրակի մարզպետի կողմից, որը նրանց իրազեկեց մարզում և հատկապես Գյումրիում վերականգնողական աշխատանքների ընթացքի, գերխնդիրների ու հրատապ լուծում պահանջող բազմաբնույթ հարցերի մասին, ինչպես նաև ի մոտո տեղեկացավ գիտաժողովի արյունքներին:

Գիտաժողովի վերջին լիազումար նիստում ամփոփվեց մասնաճյուղերի աշխատանքը, իրատեսական գնահատական տրվեց հանրապետությունում շիրակագիտության արդի վիճակին, այս բնագավառում Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոնի, Երկագիտական թանգարանի և մյուս գիտական օջախների աշխատանքի արդյունքներին, ծագրվեց գիտաժողովի նիստերում ընթերցված զեկուցումներից այն ամենաարժեքավորների ցանկը, որոնք ծավալուն հողվածների ձևով տպագրության երաշխավորվեցին ՇՀԳ կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ» ժողովածուի երրորդ հատորում, նաև որոշվեց ՇՊՄԺ հանրապետական հիմնգերորդ գիտաժողովի անցկացման ժամկետը՝ հոկտեմբեր, 2002թ.: